

Копилова С.В. Адаптивність як якість системи професійної підготовки фахівців із соціальної роботи // Интеграция науки и образования – парадигма XXI века: материалы междунар.науч.-теорет.конф., Харьков, 18 февр.2013 /М-во образования и науки, молодежи и спорта Украины, Ин-т высшего образования АПН Украины, Харьк.гуманитар.ун-т «Нар.укр.акад.» - Харьков: Изд-во НУА, 2013. – 356 с.- С.163-168

УДК 378; 002.5

Копилова Світлана Вікторівна

Херсонський державний університет

**АДАПТИВНІСТЬ ЯК ЯКІСТЬ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Адаптаційний підхід розглядається як спосіб усунення суперечностей педагогічної системи. На основі аналізу сутності поняття «адаптація» і «адаптивність» виділені ознаки адаптивних педагогічних систем. Через основні ідеї сформульовано концептуальне бачення адаптивної системи професійної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи

Ключові слова: адаптація, адаптивність, адаптивна педагогічна система, адаптаційний підхід

Пошук шляхів удосконалення педагогічної системи зумовлює звернення до інноваційних ідей і підходів, які дозволять розв'язати основну суперечність між зростанням об'єктивних вимог до її якості, результативності, ефективності та значною інерційністю педагогічної системи, функціонування якої визначається застарілими конструктами.

Мета статті: конкретизувати адаптивність як якість педагогічної системи. Це дасть можливість розглядати проблеми освітньої діяльності в контексті нових освітніх пріоритетів – адаптивної педагогічної системи професійної підготовки фахівців із соціальної роботи.

Дослідженнями адаптивних педагогічних систем займалися П.Третьяков, С.Мітін, Н.Боярцева, Е.Ямбург, Т.Шамова, Н.Абрамовських. Переважно вони орієнтовані на аналіз та обґрунтування адаптивних педагогічних систем загальноосвітньої школи. Не менш розробленими є моделі адаптивних систем навчання дорослих, представлені дослідженнями А. Марона, Т. Мухлаєвої та інших. Проте недостатньо представлені дослідження цих систем в галузі професійної підготовки фахівців із соціальної роботи (Н.Абрамовських).

Головна суперечність педагогічної системи виявляється у співвідношенні в ній вимог щодо задоволення суспільних вимог та індивідуальних потреб тих, хто навчається. Усунути цю суперечність дозволяє адаптаційний підхід до проектування педагогічних систем. Приймаючи цю ідею за основоположну, необхідно: конкретизувати сутність понять «адаптація» і «адаптивність»; виділити сутнісні ознаки адаптивності як якості педагогічної системи. Для розв'язання зазначених завдань використано метод теоретичного аналізу.

Диференціація наукового знання викликала різноманітність визначень наукових категорій і понять. Їх неоднозначність зумовлена як належністю до різних наук, так і поліпарадигмальністю сучасного наукового знання, наявністю різних теорій, що пояснюють явища життя. Одночасно процес інтеграції, перехід до пізнання нового рівня зумовлює потребу перегляду змісту усталених структур.

Вперше термін «адаптація» використаний Х.Аубертом у 18 столітті для позначення здатності живого організму пристосовуватися до мінливих зовнішніх умов, у більш вузькому розумінні – для позначення зміни чутливості органів почуттів під впливом подразників. У 20 столітті відбувся перехід поняття з біологічних наук в соціальні і адаптація стала розглядатися як всезагальна властивість живої матерії. Категорія адаптації набула міждисциплінарного характеру, про що свідчить її використання у таких галузях знань як кібернетика, менеджмент, педагогіка, психологія, соціологія, фізіологія, економіка, андрагогіка. Адаптація і адаптивні процеси по-різному розглядаються в цих науках.

Філософський енциклопедичний словник визначає адаптацію як вид взаємодії особистості або групи з навколишнім середовищем, у ході якого узгоджуються очікування його учасників [3].

Метою цього процесу не може бути встановлення відповідності, оскільки такий процес обмежує розвиток систем. Більш продуктивним здається підхід, що пропонує в ході адаптації орієнтуватися саме на

узгодження взаємних вимог, потреб, інтересів, очікувань суб'єкта адаптації (системи) і оточуючого середовища, завдяки чому актуалізуються об'єктивні фактори розвитку.

У найновішому філософському словнику П.Карако поняття адаптації розглядає у більш широкому, загальнонауковому розумінні, яке можна прийняти як інваріант і для педагогічної науки. Адаптація – це особлива форма відбиття системами впливів зовнішнього та внутрішнього середовища, що полягає в тенденції до встановлення з ними динамічної рівноваги, яка забезпечує гармонійне співвідношення системи з її внутрішнім та зовнішнім середовищем та розвиток даної системи [1]. Саме цього визначення будемо дотримуватись у науковому дослідженні. Звідси, забезпечення розвитку педагогічної системи стає можливим завдяки встановленню динамічної рівноваги між її внутрішнім та зовнішнім середовищем.

Розглядання соціально-філософських основ адаптації дозволяє виділити її суттєві характеристики: за метою - встановлення динамічної рівноваги та гармонійного стану між внутрішнім та зовнішнім середовищем (узгодження вимог), що забезпечує актуалізацію об'єктивних факторів розвитку; як процес - характеризує зміни, які будуть позитивними за умови відповідності внутрішнім та зовнішнім закономірностям розвитку (для складних систем реалізація цієї умови стає можливою тільки завдяки використанню наукових знань); за результатом передбачає розвиток суб'єкта (системи) і зовнішнього середовища. За часовими характеристиками процес адаптації має тимчасовий характер (дискретний), припиняється після переходу системи до оптимального режиму функціонування і знову починається у відповідь на зміни середовища.

На основі поняття «адаптації» з'являється поняття «адаптивність», під яким розуміється не тільки як властивість живої матерії і технічних систем, а й соціальних систем. Варто звернути увагу, що в науковій літературі адаптивність розглядається як властивість систем, проте, на нашу думку, по відношенню до педагогічних систем вона має розглядатися як якість. Адже

властивість визначається як ознака, що складає відмінну особливість чогось, а якість як сукупність суттєвих ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють предмет або явище від інших та надають йому визначеність. Оскільки можливим є перехід в нову якість, можна говорити про те, що задану якість цілеспрямовано можна сформуванню. Суперечливим є питання про можливість формування властивості системи.

Отже, з урахуванням аналізу понять, виділяємо такі характеристики адаптивності як якості педагогічної системи: 1) адекватність як відповідність реальним умовам зовнішнього середовища завдяки здатності до розвитку (здатність розвиватися); 2) гнучкість як здатність своєчасно реагувати на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища без структурної перебудови (здатність враховувати і перебудовуватись); 3) гармонійність як прагнення до збалансованості вимог зовнішнього середовища та внутрішніх потреб і закономірностей розвитку (здатність узгоджувати).

На основі поняття адаптації розробляється поняття «адаптивні моделі», «адаптивні системи». Адаптивна модель визначається як модель, що має можливість для коректування, налаштування параметрів, що пристосовується до умов, що змінюються у часі [2]. У технічних науках та кібернетиці під адаптивними системами розуміють різні технічні системи зі зворотним зв'язком, що само налаштовуються.

В сучасній енциклопедії адаптивна система (система, що само пристосовується) тлумачиться як система автоматичного управління, що зберігає працездатність при непередбачених змінах властивостей керованого об'єкта, цілі управління або стану оточуючого середовища шляхом зміни алгоритму функціонування, зміни структури системи управління, або за рахунок оптимального налаштування [2]. Звідси, основний механізм, який забезпечує адаптивність – управління, що забезпечує перебудову шляхом зміни функціонування або оптимального налаштування параметрів. Тому оптимальність можна розглядати як емерджентну властивість адаптивної педагогічної системи. Управління нами розглядається як функція елемента

системи (викладача) і як зовнішній вплив суб'єкта управління (через педагогічне проектування). Завдяки гнучкості адаптивної моделі в системі відбувається перехід управління в співуправління та саморегуляцію (тобто мова йде про перехід функцій між суб'єктами педагогічного процесу), що відповідає закономірностям різних етапів функціонування адаптивної педагогічної системи. Як зазначає Т.Шамова, важливою ознакою управління в адаптивній системі є рефлексивний і ситуативний характер [4].

У сучасній педагогічній науці уже сформувалися певні уявлення про адаптивну педагогічну систему. Є.Ямбург, засновник моделі адаптивної школи, визначає адаптивну педагогічну систему як соціально зумовлену цілісність учасників педагогічного процесу, що взаємодіють на основі співпраці між собою, оточуючим середовищем та її духовними й матеріальними цінностями, направлена на збереження та розвиток особистості. Її мета вбачається у створенні освітнього середовища, що забезпечує особистісний розвиток та здоров'язбереження суб'єктів педагогічного процесу (фізичного, психічного та морального), а досягнення стає можливим через задоволення потреб та створення умов для самореалізації, активізацію механізмів самовизначення [5].

Отже, освітнє середовище має розглядатися як сукупність умов, у яких стає можливим набуття досвіду перетворювальної, пізнавальної, комунікативної, естетичної та ціннісно-орієнтувальної діяльності.

Висновки. Під адаптивною педагогічною системою будемо розуміти цілісність взаємопов'язаних елементів, що забезпечує в динамічних умовах відповідність результатів цілям педагогічної діяльності за рахунок гнучкості змісту та форм і адаптивного управління.

З урахуванням результатів аналізу сутності понять «адаптація» і «адаптивність», основних положень адаптивних шкіл та сутнісних ознак адаптивних систем, через основні ідеї можна сформулювати концептуальне бачення адаптивної системи професійної підготовки фахівців в галузі соціальної роботи:

- 1) адаптивність є якістю педагогічної системи, яка характеризує її адекватність як відповідність реальним умовам зовнішнього середовища завдяки здатності до розвитку; 2) гнучкість як здатність своєчасно реагувати на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища; 3) гармонійність як прагнення до збалансованості вимог зовнішнього середовища та внутрішніх потреб і закономірностей розвитку;
- 2) завдяки здатності до встановлення динамічної рівноваги та збалансованого стану системи з внутрішнім та зовнішнім середовищем актуалізуються об'єктивні закономірності їх розвитку;
- 3) адаптивна система здатна гнучко реагувати на зміну якостей керованого об'єкта (студента), цілі управління (ресурси), стану навколишнього середовища;
- 4) перебудова системи відбувається без зміни компонентів структури за рахунок механізму управління, який забезпечує перетворення алгоритму функціонування або здійснення оптимального налаштування,
- 5) умовою ефективності функціонування є відповідність системи внутрішнім і зовнішнім закономірностям розвитку, що досягається завдяки використанню проектування як форми адаптивного управління і способу забезпечення науково обґрунтованого варіанту практичної діяльності

Втілення основних ідей адаптивної педагогічної системи передбачає внесення змін у всі елементи об'єкта: цілі, зміст, методи, форми, позиції суб'єктів педагогічного процесу. Конкретизація цих змін має стати напрямом подальшого наукового дослідження.

Література

1. Новейший философский словарь [Текст]: 3-е изд., исправл. - Мн.: Книжный Дом. 2003. - 1280 с. - (Мир энциклопедий).
2. Современная энциклопедия [Электронный ресурс] - Режим доступа: www.dic.academic.ru .
3. Философский энциклопедический словарь: Более 3500 статей, раскрывающих содержание понятий всех областей философии:

- гносеологии, метафизики, психологии, этики, эстетики, философии права, истории и культуры и др./ Ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 576 с.
4. Шамова Т.И. Управление образовательными системами [Текст] : учеб. пособие для студентов вузов / Т.И. Шамова, П.И. Третьяков, Н.П. Капустин ; под ред. Т.И. Шамовой. - М. : Владос, 2001. - 319 с. - (Учеб. пособие для вузов).
 5. Ямбург Е.А. Школа для всех: Адаптивная модель (теоретические основы и практическая реализация) [Текст] . – М.: Новая школа, 1997. – 352 с.

Kopylova Svitlana

Adaptability as quality of system of professional preparation of specialists in social work

Adaptation approach is considered as a way of elimination of contradictions of pedagogical system. The concepts "adaptation" and "adaptability" are analysed. Signs of adaptive pedagogical systems are allocated. Conceptual vision of adaptive system of professional preparation of specialists in the field of social work is formulated.

Keywords: adaptation, adaptability, adaptive pedagogical system, adaptive approach

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Прізвище, ім'я, по батькові: Копилова Світлана Вікторівна

Адреса: 73013, м.Херсон, вул.Молодіжна, 9А, кВ.61

Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук

Вчене звання: доцент кафедри соціальної роботи

Посада: доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Місце роботи: Херсонський державний університет

Службовий телефон: 0552-32-67-60, домашній телефон: 0552-49-39-64

М.066-870-33-07, 096-163-27-87

e-mail : kopilova.sv@gmail.com

РЕГИСТРАЦИОННАЯ ФОРМА УЧАСНИКА

Международной научно-теоретической конференции

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ – ПАРАДИГМА XXI ВЕКА»

Фамилия: Копылова

Имя: Светлана

Отчество: Викторовна

Место работы: Херсонский государственный университет

Должность: доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики

Научная степень, звание: кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной работы

Домашний адрес: 73013, г.Херсон, ул.Молодежная. 9А, кв.61

Телефон: 0552-49-39-64; 066-870-33-07, e-mail : kopilova.sv@gmail.com

Планирую : принять участие

Секция: Концептуальные основы развития образования и науки на современном этапе

Тема доклада: Адаптивность как качество системы профессиональной подготовки специалистов в области социальной работы